

Український король Лір.

Портрет

Амвросія Бучми

Український король Лір. Портрет Амвросія Бучми/Департамент культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одеської обласної державної адміністрації, Одеська обласна бібліотека для юнацтва, бібліогр. від.; [підгот. К. І. Благодар; редактор А. Ю. Швець; техн. редак. Т.О. Величко; відп. за вип. О. А.Чоловська]. – Одеса, 2025. – с. 12

Підготувала: К. І. Благодар, завідувачка НМВ

Відповідальна за випуск: О. Чоловська

Редактор: А. Швець

Технічне редагування: Т. Величко

У 2026 році виповнюється **135 років** від дня народження **Амвросія Максиміліановича Бучми**.

Матеріал підготовлено на допомогу в проведенні бібліотечних заходів.

Його називали взірцем соцреалізму, але це лише поверхнєве визначення. Насправді ж Амвросій Бучма був явищем набагато глибшим – одним із найяскравіших акторів українського театру та кіно, який прожив насичене, трагічне й водночас героїчне життя.

За 50 років кар'єри він зіграв понад 300 театральних ролей та 32 ролі в кіно. Його персонажі були людьми на межі – або життя і смерті, або людяності та жорстокості.

Він не просто грав – він перетворювався на своїх героїв. Майбутній актор народився 14 березня 1891 року у Львові на вул. Озаркевича.

Вул. Озаркевича у Львові на якій народився Амвросій Бучма

Батько — стрілочник і сторож на залізниці, а перед тим шкільний учитель. Мати — праля. Їхня хата стояла під горою біля собору Святого Юра.

Його дитинство не було легким. Умови життя сім'ї були незадовільними, тому з дев'яти дітей живими залишилися лише він і його старша сестра Ольга.

Попри бідність, у хлопчика з дитинства жила мрія – стати актором. Він навіть у дитячих забавах уявляв себе директором театру. Самостійно навчився грати на скрипці, заробляючи на цьому перші гроші.

Бронек, як його називали рідні, зміг закінчити чотирикласне училище, після якого хлопця віддали до єдиної у Львові української гімназії. Наука давалася йому надзвичайно легко і вже в гімназії почали проявлятися його акторські таланти – Бучма створював карикатурні образи учителів, за які його виключили з гімназії.

Але дитинство мало і трагічні сторінки. Коли його відрахували з гімназії, батько більше року не розмовляв із ним. Хлопець страждав від цього.

Примирилися вони лише тоді, коли батько важко захворів. Бучма згадував, як заснув у його обіймах... а прокинувся вже сиротою.

Склавши згодом усі іспити екстерном він почав працювати – був муляром, грав в оркестрах, брав участь в аматорських виставах.

Завдяки сестрі у 1905 р. вже у 14 років він був прийнятий як хорист і актор на епізодичні ролі на сцену українського драматичного театру товариства «Руська бесіда» – одного з найвідоміших у Галичині і єдиного в усій Західній Україні, де грались вистави українською мовою. Тут він зіграв у самій першій постановці «Украденого щастя».

Після арешту Леся Курбаса театр «Березіль» перейшов під керівництво Бучми. Це були важкі часи – епоха соцреалізму, коли потрібно було грати те, що подобалося владі.

Він ставив вистави, які балансували між геніальністю і вимушеною пропагандою. Але навіть у радянських постановках він знаходив справжню драму, яку глядачі розуміли без слів.

На гастролях у Польщі його запитали:

— *Що таке метод соцреалізму?*

Бучма усміхнувся:

— *Бачили, як я граю? Ото він і є.*

Попри все, він залишався вірним театру.

Він говорив:

«Я чотири рази починав бути актором заново».

У дитинстві – коли мріяв стати актором.

У «Руській бесіді» – коли вперше вийшов на сцену.

У театрі «Березіль» – коли відкрив нові горизонти гри.

У соцреалізмі – коли довелося працювати в межах радянської ідеології.

Але в будь-якому контексті він залишався великим майстром сцени.

Амвросій Бучма – це людина, яка жила мистецтвом і залишила після себе величезну спадщину.

Його ролі і досі вражають, його талант не тьмяніє, а історія його життя – це справжній драматичний роман, який варто пам'ятати.

Амвросій Бучма – актор з біографією, вартою екранізації.

Під час Першої світової війни актор пережив безліч подій – фіктивний шлюб з артисткою Пищиковою, поранення, захворювання холерою, смерть двоюрідного брата. Одного разу, через те, що А. Бучма вдарив офіцера, його кинули до каземату та мали розстріляти.

До кінця війни А. Бучма працював в тилу – в Донбасі возив штреками вагонетки, в Узбекистані брукував шляхи, потім був чорноробом на цукрових заводах, працював у сільському господарстві, складальником у друкарні, кельнером.

Після втечі з Середньої Азії у тендері паровозу потрапив до України, де був прийнятий до Театру М. Садовського та одночасно здобував освіту в Київському музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка. У 1919 р. організував «Новий львівський театр» у Дрогобичі, що мандрував Наддніпрянщиною. 20 січня 1920 р. на його базі, спільно з Гнатом Юрою та Семеном Семдором, було утворено театр ім. І. Франка (нині Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка, з 1926 року працює в Києві). Тоді це був приватний театр на колесах, що показував вистави на цукроварнях Черкащини й Поділля. Радянська влада помітила мандрівний колектив – нарком освіти Микола Скрипник послав артистів обслуговувати шахти Донбасу. Гастролі справили таке враження на владу, що вона зробила театр державним і перевела до тодішньої столиці України — Харкова.

Художник великий життєвої правди, Бучма увійшов в історію театру як творець образів, що відрізняються психологічною глибиною, граничною щирістю в передачі почуттів, яскравістю сценічних характеристик, неповторною своєрідністю.

*За півстоліття
акторської кар'єри
Амвросій Максиміліанович
зіграв 32 ролі в кіно
й понад 300 ролей
на театральній сцені.*

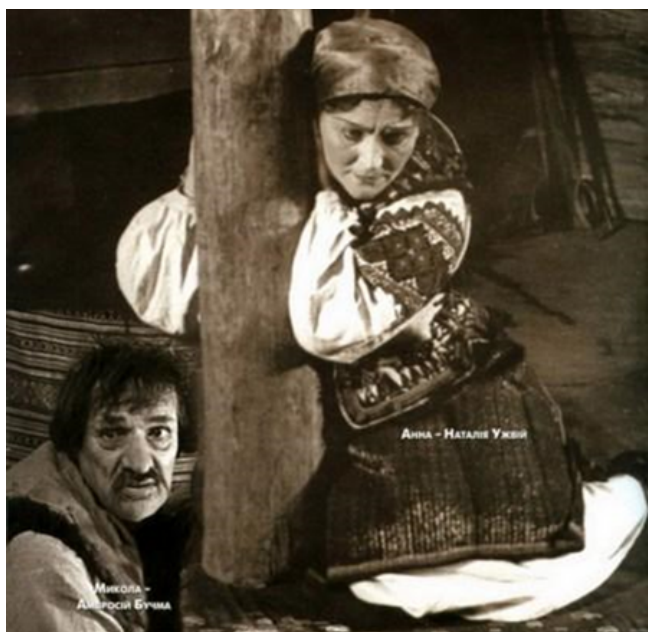
З 1922—1926 рр. та 1930—1935 рр. зіграв свої знамениті ролі: Джиммі Гіг'їнса в однойменній виставі за романом Ептона Сінклера, брата Жана в «Жакерії» за Проспером Меріме, Лейбу в «Гайдамаках», Воротаря-блязня в «Макбеті» Шекспіра, Дударя в «Диктатурі» Івана Микитенка (1930), Пузиря в «Хазяїні» Івана Карпенка-Карого (1932).

Гра Бучми характеризувалася багатством інтонацій, виразністю, чіткістю рухів, жестів. У своїх сценічних образах актор глибоко розкривав ідейний зміст твору, передаючи його соціальний, суспільний сенс.

Амвросій Бучма грав на кількох музичних інструментах, танцював, займався гімнастикою, був обдарованим малювальником і гримером, мав славу спритного імпровізатора.

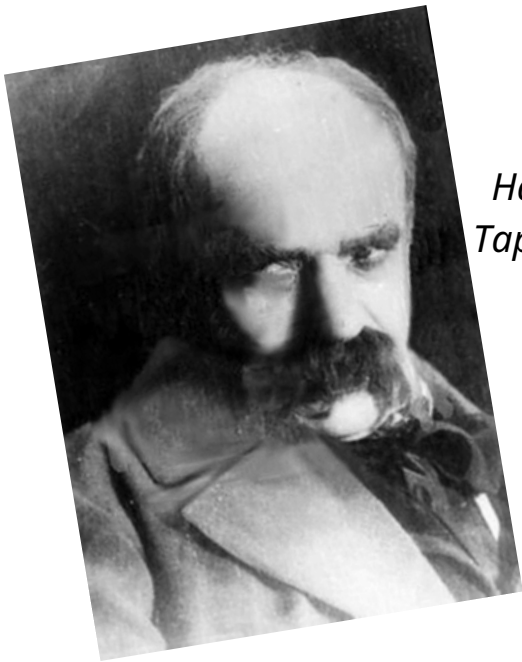

Амвросій Бучма залишив слід і в кіномистецтві. Він був зіркою фільмів ВУФКУ другої половини 1920-х рр. У кінокар'єрі актора майже тридцять успішних ролей. Кращі серед них: Кічатий («Назар Стодоля», 1937), генерал Терешкевич («Щорс», 1939), Тарас Яценко («Нескорені», 1945), Олексій Басманов («Іван Грозний», 1945), Задорожний («Украдене щастя», 1952).

Цікаво, що працював без дублерів. Так, на зйомках фільму Георгія Тасіна «Нічний візник» А. Бучма грав роль старого одеського візника. У сцені, де фаєтон падав з потьомкінських сходів, актор сам вискакував із візка на ходу.

Далі були стрибки із другого поверху у відкрите авто, яке їхало знизу («Макдональд», 1924) та стійка на руках на балконі 12-го поверху («Проданий апетит», 1928). У 1926-30-х роках продовжував працювати як актор і режисер.

*На Одеській кінофабриці зіграв першу роль —
Тараса Шевченка в однойменному фільмі 1926 року.*

Він багато знімається в німому кіно — Микола («Микола Джеря»), німецький солдат («Арсенал»), Лейзер та Йоселе («П'ять наречених»), Сашко-музикант («Напередодні») та ін.

Хрестоматійною роллю А. Бучми вважається його епізодична роль у фільмі О. Довженка «Арсенал» (1929), де Бучма зіграв отруєного газом німецького солдата, який екстатично сміється прямісінько в камеру.

Перша та єдина режисерська робота митця - кінострічка «За стіною» (1928), в якій він виконував головну роль, фільм вважається втраченим.

В рідному театрі імені Франка його називали «батьком». Багатьох акторів-початківців він вивів у майстри завдяки партнерству, репетиціям, порадам й коментарям, наче ненароком кинутим словом, жартом, самою своєю присутністю в театрі — В. Добровольського, Н. Копержинську, О. Кусенко, А. Гашинського, М. Панасьєва, К. Степанкова, М. Задніпровського та інших.

Вистава «Макар Діброва». У ній А. Бучма виконував роль шахтаря, який отримує звістку про смерть сина. Актор відмовився виконувати у цей момент довгий монолог, натомість замінив його безмовним п'ятихвилинним сюжетом із всього лиш однією фразою «Сину мій, сину...». За роль Макара Діброви в однойменній виставі А. Бучма отримав другу Державну премію другого ступеня (1949). У повоєнний період А. Бучма займався режисурою в театрі й кіно. Консультував фільми.

Викладав у Київському інституті театального мистецтва ім. І.Карпенка-Карого. В той період мріяв зіграти у шекспірівських постановках ролі короля Річарда Ш, венеціанського купця Шейлока, короля Ліра. Однак нічого не виходить. Партійне керівництво однією фразою – «невже ти ще не награвся», – ставить хрест на його мріях.

Далі митця обирали на депутата Київської міськради, члена першої Президії новоутвореного після війни Українського Театрального Товариства. Амвросій Максиміліанович Бучма помер 6 січня 1957 р. внаслідок довготривалої хвороби Паркінсона. Актор похований на Байковому кладовищі в Києві.

У 2008 році Премія України у галузі театрального мистецтва — **«Бронек»**, заснована відомим критиком і педагогом Валентиною Заболотною яка вшанувала пам'ять свого діда, геніального актора Амвросія Бучми.

Нагорода є суто символічною: лауреат отримує фото Амвросія Бучми та диплом, а також вшановується урочистим родинним обідом. Основний сенс премії — відшукати і підтримати те вартісне, що створюється в сучасному театрі. Кількість претендентів обмежується лише хронологічними межами. Розглядаються всі акторські та режисерські роботи, представлені протягом календарного року в Україні.

Першого лауреата «Бронека» визначила сама родина Заболотних — це акторка Київського театру на Подолі Тамара Плащенко; відзначено її роботу у виставі «Марія Калас» у Театральній вітальні на Андріївському узвозі.

Джерела:

Історія України в особах: XIX – XX ст. / І. Войцехівська, В. Аблицов, О. Божко та ін. – К.: України, 1995.

Амвросій Бучма – актор з біографією, вартою екранізації [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bit.ly/4pG30B8> .– Заголовок з титулу екрану. – Дата звернення: 20.11.2025. – Мова укр.

Цікаві факти з життя українського актора Амвросія Бучми [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bit.ly/3KVRxOW> .– Заголовок з титулу екрану. – Дата звернення: 20.11.2025. – Мова укр.

Український король Лір.

Портрет Аμβросія Бучми

Підготувала: К. І. Благодар, завідувачка НМВ

Відповідальна за випуск: О. Чоловська

Редактор: А. Швець

Технічне редагування: Т. Величко

Одеська обласна бібліотека для юнацтва

м. Одеса, вул. Ак. Корольова, 46

Тел: (048) 747-22-42; +38(063) 440-37-85

<https://mayakovka.od.ua/>

Е-mail: oubim@ukr.net

oubim.nmv@gmail.com